

Bouwplaten: niet alleen om in elkaar te zetten

In de loop der jaren zijn enige tientallen kartonnen bouwplaten uitgebracht van gebouwen in Amersfoort. Van simpel zwart-wit tot zeer gedetailleerd in waarheidsgetrouwe kleuren. Wie had gedacht dat het er zoveel waren?

door **JAN CAREL VAN DIJK**

Men zou natuurlijk kunnen denken dat ze voor de jeug leuk speelgoed vormden, dat inmiddels grotendeels vervangen is door de plastic blokjes van Lego. Inderdaad waren er specifiek voor kinderen niet al te complexe exemplaren, bijvoorbeeld afgedrukt op de achterkant van een pak Cornflakes of verstrekt door de kruidenier, zoals de voetbalplaatjes van nu. Vele zijn en worden echter vooral gemaakt voor volwassenen en hebben een serieuzere insteek. Ze brengen objecten prachtig in beeld. Bij gebouwen zijn dat de architectonische kenmerken, meestal gebaseerd op originele bouwtekeningen en/of een grote reeks speciaal gemaakte foto's.

Zo vormen ze breed toegankelijke cultuurhistorische documentatie en bewijzen ze op verschillende manieren hun nut. Uiteraard is dat voor een enkeling het plezier van het daadwerkelijk driedimensionaal in elkaar zetten, maar minstens zo belangrijk is het kunnen bekijken en bewaren als fraai beeldmateriaal. Dat blijkt vaak voorzien te zijn van zeer informatieve begeleidende teksten. Plaat-

Ansichtkaart van bouwplaat van Villa De Wachter; daaronder: advertentie in *Dagblad voor Amersfoort* 1953; bouwplaten om echt te knippen en te plakken waren heel gewoon.

werk van grotere afmetingen kan verder heel goed ingelijst worden voor exposities of wandversiering en sommige exemplaren van geringere omvang blijken zelfs als ansichtkaart te versturen. Een goed voorbeeld van het laatste is de uitwerking van Villa De Wachter aan de dr J.P. Heijelaan, waar aan de achterkant een briefkaartsjabloon werd afgedrukt. Deze werd uitgegeven in 1989 ter gelegenheid van de Amersfoortse Open Monumentendag.

VOORGESCHIEDENIS

Bouwplaten bestaan al lange tijd. Voorlopers ontstonden in de 15e eeuw, toen eenvoudige papieren figuren uitgesneden konden worden om er taferelen mee samen te kunnen stellen. Zo'n twee eeuwen later waren ze uitgegroeid tot knipplaten voor bijvoorbeeld trekpoppen. Halverwege de 19e eeuw konden uiteindelijk complete objecten zoals gebouwen in elkaar gezet worden. In ons land werd de bouwplaat pas echt populair direct ná de Tweede Wereldoorlog.

SCHUIJT EN OOSTEROM

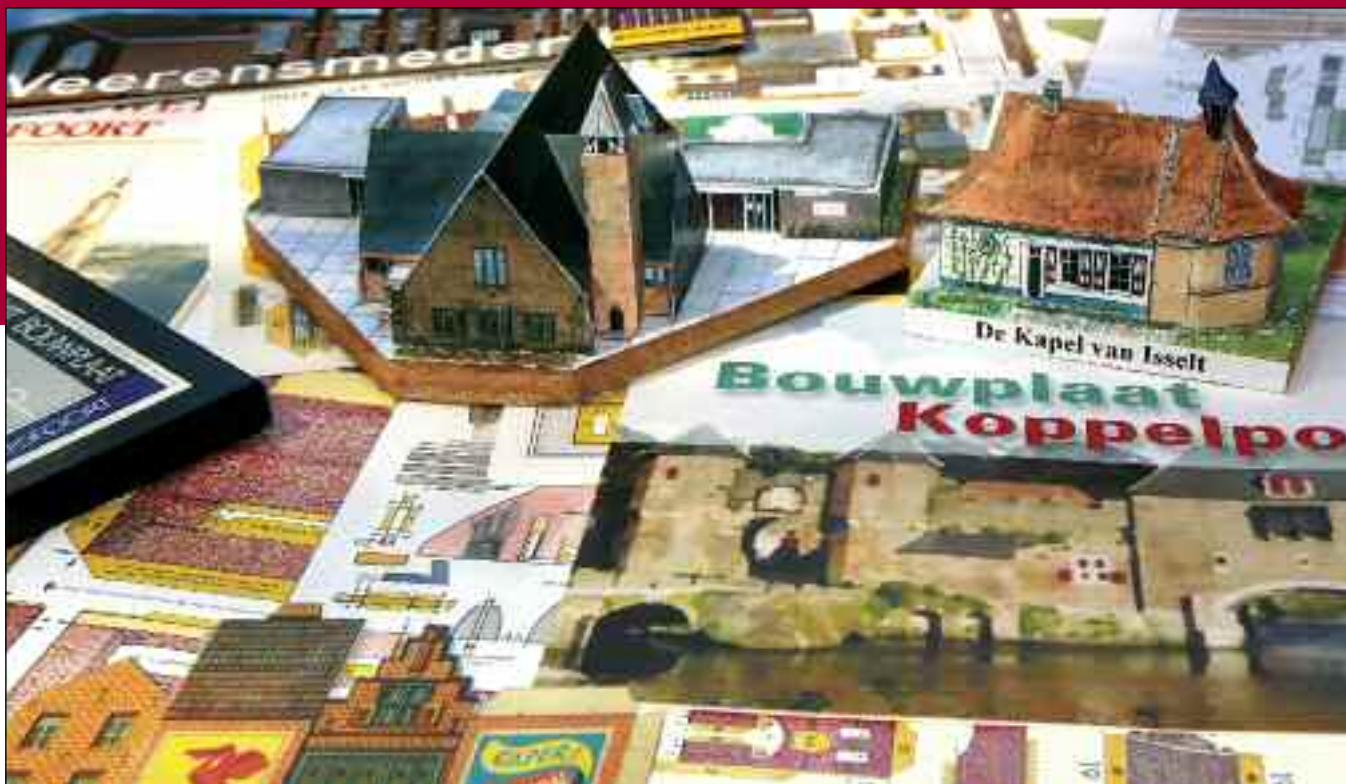
Het zijn meestal gespecialiseerde bedrijven die zich bezig houden met het gehele proces van tekenen tot drukken, zoals vandaag de dag het Duitse Schreiber-Bogen of het Franse L'Instant Durable. In Nederland zijn Leon Schuijt uit Bloemendaal en met name Cees Oosterom uit Woudrichem bekend. Ze hebben ook modellen van Amersfoortse bouwwerken vervaardigd. Eerstgenoemde heeft in 1989 voor de Stichting Behoud Onze-Lieve-Vrouwetoren een uitwerking gemaakt die nog steeds verkrijgbaar is. Oosterom bracht via zijn bedrijf Bouwplaat.nl in 2005 de Rabobank in karton uit, gevestigd in het kantoorgebouw van Nefkens onderaan de Utrechtseweg. Twee jaar later volgde een nieuwbouwcomplex van Woonzorg te Vathorst.

SJOERD HEKKING

De meeste Amersfoortse platen blijken verrassend genoeg toch uit die stad zelf te komen. Keistedeling Sjoerd Hekking (1951) is leraar beeldende vorming aan het Baarnsch Lyceum. Hij dreigde eind jaren tachtig minder

Ook **BOUWPLATEN** lijmt U vlug met **VELPON K 77**

lesuren te krijgen en besloot vervolgens er wat bij te gaan doen. Zijn eerste uitgave betrof in 1988 de Onze-Lieve-Vrouwetoren, schaal 1:200 in een oplage van 2000 stuks. Hierdoor kreeg hij de smaak te pakken en in het jaar daarop verschenen maar liefst vier platen, waaronder die van de eerder genoemde Villa De Wachter. Inmiddels heeft hij er zo'n zestig geproduceerd. Daar zitten grote aantallen Nederlandse vuurtorens bij, maar ook tien Amersfoortse schaalmodellen. Er is namelijk nog een tweede OLV-toren van zijn hand, met schaal 1:330. Verder de energiebalanswoningen in Nieuwland, de Koppelpoort, het Belgenmonument, de Boogkerk, het politiebureau aan de Van Asch van Wijkstraat, het Hospice Dôme aan de Appelweg en nog niet zo heel lang geleden de Veerensmederij bij de Wagenwerkplaats.

HERMAN FOLMER

Gepensioneerd arts Folmer (1933) woont ook in Amersfoort. Samen met zijn dochter Milembe (die toen stedenbouw studeerde aan de Technische Universiteit Delft) ontwierp hij in 1994 een papieren model van het Tropeninstituut waar hij werkte. Vader en dochter reizen veel met de trein en betreurden in 1995 dat het oude Amersfoortse stationsgebouw van architect D.A.N. Margadant verdween. Dit resulteerde in een tweede plaat. De NS raakte er door gecharmeerd en wilde die wel gaan verkopen. Voorgesteld werd dat Milembe een gulden per stuk aan royalties zou ontvangen. Als destijds 'arme' maar tevens slimme studente bedong zij daarbij dat óók gratis weggegeven exemplaren zouden meetellen. Mede daarvoor heeft ze er een substantieel bedrag aan overgehouden. Hobby-ontwerper Folmer heeft nog drie andere Amersfoortse objecten in karton uitgebracht: de vrijmet-

selaarsloge Jacob van Campen aan de Van Persijnstraat, de Emmaüskerk in het Soesterkwartier en de Kapel van Isselt.

OUDERE BOUWPLATEN

Eerdere exemplaren van Amersfoort waren meestal wél voor kinderen. In 1950 verscheen onder auspiciën van het Nederlands Sperwerverbond bijvoorbeeld een lees- en kijkboek van J.J. Vriens met de titel *In Holland staat een huis*. Daarin konden veertig kartonnen geveltjes worden geplakt die later ook als driedimensionale bouwplaatjes uitgebracht werden. De Gekroonde Bijenkorf (Kamp 10) en De Doelen (Havik 33) vertegenwoordigen de Keistad. In 1959 kwam de toenmalige Phoenix Brouwerij met een bouwplaat ter gelegenheid van 700 jaar stadsrechten. Het betrof een Amersfoorts stadstafereel in zes kleuren, dat voor 95 cent aangeschaft kon worden. Plakken of knippen hoefde niet, want de onderdelen waren zó in elkaar te zetten. Er was ook een prijsvraag aan verbonden. Een recentere kinderplaat is van de Amersfoortse architecte Ulrike van Schagen. Het betreft het pand Valkestraat 33/35 dat zij in 1998 realiseerde.

Maar zoals eerder gesteld zijn de meeste bouwplaten voor volwassenen. Eén van de mooiere is ongetwijfeld het kartonnen schaalmodel van Gerrit Rietvelds Zonnehof. In een aantrekkelijk vormgegeven doos kwam de kit in 1986 op de markt, voorzien van een begeleidende tekst in het Nederlands en Engels van de hand van toenmalig directeur Peter Reurslag.

Ook al wordt er tegenwoordig minder geknipt en geplakt, de conclusie kan niet anders zijn dan dat bouwplaten een waardevolle bijdrage blijven leveren aan de geschiedschrijving van de stad.

Jan Carel van Dijk is lid van de Oudheidkundige Vereniging Flehite.